

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Vilnius, 2000 m. birželio 30 d.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Jarašiūno, Egidijaus Kūrio, Zigmo Levickio, Augustino Normanto, Vlado Pavilionio, Jono Prapiesčio, Vytauto Sinkevičiaus, Stasio Stačioko ir Teodoros Staugaitienės,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovui Seimo kanceliarijos Teisės departamento konsultantui Dariui Karveliui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio 1 dalimi, viešame Teismo posėdyje 2000 m. birželio 13 d. išnagrinėjo bylą Nr. 30/98-13/99 pagal pareiškėjo – Kauno apygardos teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 20 straipsnio 2 dalį, 29 straipsnį ir 31 straipsnio 1 dalį, taip pat pagal pareiškėjo – Lietuvos apeliacinio teismo prašymą ištirti, ar to paties įstatymo 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 1 dalis atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnio 1 ir 2 dalis, 29 straipsnio 1 dalį ir 30 straipsnio 1 dalį.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Pareiškėjas – Kauno apygardos teismas nagrinėjo civilinę bylą dėl žalos atlyginimo.

Teismas 1998 m. lapkričio 18 d. nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo (Žin., 1997, Nr. 104-2618; toliau nutarime – taip pat ir Įstatymas) 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą neprieštarauja Konstitucijos 20 straipsnio 2 daliai, 29 straipsniui ir 31 straipsnio 1 daliai.

Pareiškėjas nurodo, kad Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytas ratas asmenų, galinčių reikalauti žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo. Pagal šį punktą žala atlyginama tuo atveju, kai yra panaikintas įsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis. Taigi pagal Įstatymą, jeigu panaikinamas apkaltinamasis neįsiteisėjęs (apeliacine tvarka) nuosprendis, asmuo netenka teisės reikalauti atlyginti žalą. Taip yra išskiriami išteisinamieji nuosprendžiai, priimti apeliacine tvarka ir kasacine tvarka. Todėl pareiškėjui kyla abejonių dėl Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo nurodytiems Konstitucijos straipsniams.

2. Pareiškėjas – Lietuvos apeliacinis teismas apeliacine tvarka nagrinėjo civilinę bylą dėl Vilniaus apygardos teismo 1998 m. kovo 17 d. sprendimo peržiūrėjimo civilinėje byloje dėl žalos atlyginimo. Lietuvos apeliacinis teismas 1999 m. gegužės 11 d. nutartimi bylą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Įstatymo 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 1 dalis atitinka Konstitucijos 21 straipsnio 1 ir 2 dalis, 29 straipsnio 1 dalį ir 30 straipsnio 1 dalį.

Pareiškėjas prašymą grindžia šiais argumentais.

Pagal Įstatymo 3 straipsnio 1 dalį teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo neteisėtai laikinai sulaikyti, neteisėtai nuteisti, neteisėtai suimti arba kuriems neteisėtai buvo paskirtas administracinis areštas ar pataisos darbai, jeigu jų atžvilgiu yra įsiteisėjęs bent vienas iš šių Įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nustatytų procesinių sprendimų: panaikintas apkaltinamasis nuosprendis, kuriuo asmuo buvo nuteistas kriminaline bausme, ir byla nutraukta arba nuteistas asmuo išteisintas dėl to, kad kuri nors nauja arba naujai paaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą, jeigu neįrodyta, kad šios aplinkybės atitinkamu laiku nebuvo išaiškintos vien tik arba iš dalies dėl nuteistojo kaltės (1 punktą); panaikintas kaip nepagrįstas ir neteisėtas kvotėto, tardytojo, prokuroro nutarimas, teismo (teisėjo) nutartis, pagal kurį asmeniui buvo paskirtas laikinas sulaikymas arba suėmimas (2 punktą); yra teismo sprendimas panaikinti administracinį areštą arba pataisos darbus dėl asmenų reabilituojančių aplinkybių (3 punktą). Pareiškėjas nurodo, kad asmuo, kuris nebuvo sulaikytas ar suimtas, tačiau kuriam buvo pareikštas kaltinimas, jis buvo teisiamas, neįsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis apeliacine tvarka panaikintas ir po to teismo nuosprendžiu išteisintas, pagal Įstatymo 4 straipsnio 1 dalį negali tikėtis teisių gynbos (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 4 straipsnis), nes tokiu atveju nėra šioje dalyje nurodyto įsiteisėjusio procesinio sprendimo dėl jo nuteisimo. Nors toks asmuo paskelbiamas esąs apkaltintas, susiaurinamos jo

asmeninės teisės, jis turi gintis nuo pareikšto kaltinimo ir išsteisinamuoju nuosprendžiu pripažįstama, kad kaltinimas buvo nepagrįstas, žalos atlyginimas šiuo atveju susietas su apkaltinamojo nuosprendžio įsiteisėjimu ir jo panaikinimu.

3. Konstitucinis Teismas 2000 m. kovo 15 d. sprendimu Kauno apygardos teismo ir Lietuvos apeliacinio teismo prašymus sujungė į vieną bylą.

II

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovų Seimo kanceliarijos Teisės departamento konsultanto D. Karvelio, Seimo kanceliarijos Teisės departamento vyresniojo konsultanto V. Stankevičiaus ir Vyriausybės kanceliarijos Teisės ir teisėtvarkos departamento direktorės R. Ruškytės rašytiniai paaiškinimai.

1. Suinteresuoto asmens atstovas D. Karvelis pažymėjo, kad Seimas priėmė Įstatymą siekdamas garantuoti asmenų konstitucines teises bei atsižvelgdamas į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas. Priimto Įstatymo paskirtis – sureguliuoti žalos, padarytos fiziniam asmeniui dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto laikino sulaikymo, neteisėto sulaikymo, neteisėto suėmimo, administracinio arešto arba pataisos darbų neteisėto paskyrimo, atlyginimą. Tuo atveju, kai Įstatymo nustatytais pagrindais ir teismine tvarka įrodoma, kad asmuo dėl neteisėtų kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmų patyrė moralinę ar materialinę žalą, atlyginti žalą prisiima valstybė. Valstybė asmeniui atlygina žalą ir tuo atveju, kai Europos žmogaus teisių teismas arba Ministrų Komitetas priima sprendimą dėl žalos atlyginimo, taip pat kai yra pasiektas Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintas Vyriausybės atstovo Žmogaus teisių komisijoje bei Europos žmogaus teisių teisme draugiškas susitarimas su nukentėjusiuoju. Taigi valstybė prisiima pareigą atlyginti žmogui materialinę ar moralinę žalą dėl neteisėtų kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmų tuo atveju, kai yra pažeisti Lietuvos Respublikos įstatymai. Be to, Lietuvos Respublika, prisijungdama prie Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir ratifikuodama jos protokolus, pripažino Europos žmogaus teisių teismo jurisdikciją ir įsipareigojo vykdyti jo sprendimus.

Suinteresuoto asmens atstovas taip pat pažymėjo, kad Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1, 2 ir 3 punktuose yra įtvirtinti skirtingi teisės į žalos atlyginimą atsiradimo pagrindai.

Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte įtvirtintas pagrindas gauti žalos atlyginimą tuo atveju, kai asmuo buvo neteisėtai nuteistas, t. y. panaikintas įsiteisėjęs apkaltinamasis teismo nuosprendis, kuriuo asmuo buvo nuteistas kriminaline bausme. Šiuo atveju vien dėl teisinio fakto, kad buvo neteisėtai nuteistas, asmuo pagal Įstatymą įgyja teisę į žalos atlyginimą nepriklausomai nuo to, kokia kriminalinė bausmė jam buvo paskirta. Taigi nesvarbu, ar asmuo buvo nuteistas laisvės atėmimo bausme, ar jam buvo paskirta kita Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse numatyta

bausmė. Tuo tarpu Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatyta, kad teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, jeigu jiems buvo padaryta žala dėl neteisėto laikino sulaikymo, sulaikymo ar suėmimo. Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 3 punkte ginamos asmens teisės dėl neteisėto administracinio arešto ar pataisos darbų, kai yra asmenį reabilituojančių aplinkybių.

Suinteresuoto asmens atstovas pabrėžė, kad Lietuvos Respublikoje teismo nuosprendis priimamas ir įsiteisėja Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka. Šio kodekso 398 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „pirmosios instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja pasibaigus apeliacinio apskundimo terminui, jeigu šis nuosprendis nėra apskūstas“. To paties straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „apeliacinės instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja nuo jo paskelbimo dienos“, 7 dalyje – kad „pirmosios ir apeliacinės instancijos teismo apkaltinamasis nuosprendis vykdomas po to, kai jis įsiteisėja“. Taigi jokios asmens teisės negali būti teismo pažeistos tol, kol apkaltinamasis nuosprendis nėra įsiteisėjęs ir pradėtas vykdyti. Teismo apkaltinamajam nuosprendžiui įsiteisėjus ir po to jį panaikinus, nuteistasis pagal Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą įgyja teisę į žalos atlyginimą.

Suinteresuoto asmens atstovas nurodė, kad Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte yra įtvirtinta asmenų teisė į žalos atlyginimą dėl neteisėto nuteisimo, o Konstitucijos 20 straipsnio 2 dalies nuostata gina asmenis nuo neteisėto sulaikymo ar suėmimo. Taigi jei asmuo būtų neteisėtai sulaikytas ar suimtas, jis įgytų teisę kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo pagal Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 2 punktą. Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto ir Konstitucijos 20 straipsnio 2 dalies reguliavimo objektai yra skirtingi, todėl teisinės kolizijos tarp jų negali būti. Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas neprieštarauja Konstitucijos 20 straipsnio 2 daliai.

Suinteresuoto asmens atstovo nuomone, Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas neišskiria kokios nors asmenų grupės pagal Konstitucijoje nurodytus požymius, dėl šios priežasties minėtasis punktas neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui.

Suinteresuoto asmens atstovas pažymėjo, jog Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata užtikrina, kad asmuo yra nekaltas tol, kol jo kaltė nėra įrodoma ir pripažįstama įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas įtvirtina asmens teisę į žalos atlyginimą tik tuo atveju, jei buvo panaikintas įsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis, kuriuo asmuo buvo nuteistas. Taigi minėtoji Konstitucijos nuostata reguliuoja santykius, atsirandančius iki apkaltinamojo teismo nuosprendžio įsiteisėjimo, o Įstatymo norma reguliuoja santykius apkaltinamajam nuosprendžiui įsiteisėjus. Taigi kolizijos tarp jų nėra, ir Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 1 daliai.

2. Suinteresuoto asmens atstovė R. Ruškytė pateikė tokius paaiškinimus.

Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta procesinė asmens teisė kreiptis į teismą dėl

žalos atlyginimo, o 2 dalyje numatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Vienas iš įstatymų, įtvirtinančių teisę į žalos atlyginimą, yra Civilinis kodeksas, kurio 486 straipsnyje numatyta, jog žalą, padarytą fiziniam asmeniui dėl neteisėto nuteisimo, neteisėto laikino sulaikymo ar neteisėto suėmimo paskyrimo baudžiamojo proceso metu, neteisėto sulaikymo, arešto ar pataisos darbų neteisėto paskyrimo administracinio proceso metu, valstybė atlygina įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka.

Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymas numato žalos atlyginimą tais atvejais, kai žalą neteisėtais veiksmais padaro kvotėjas, tardytojas, prokuroras, teismas (teisėjas). Šis įstatymas nenustato kokių nors apribojimų asmenims kreiptis į teismą kitais atvejais, kai asmuo mano, kad jo konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos (pavyzdžiui, buvo sužalotas, sunaikintas asmens turtas ar buvo sužalotas asmuo). Be to, Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies nuostatos yra įgyvendinamos ir kitais įstatymais. Todėl, suinteresuoto asmens atstovės nuomone, Įstatymo nuostatos neprieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai.

Suinteresuoto asmens atstovė nurodė, kad Įstatyme nėra numatyta jokių žmogaus teisių varžymų ar kokių nors apribojimų teikti lengvatas ar privilegijas atsižvelgiant į lytį, rasę, tautybę, kalbą, kilmę, socialinę padėtį, tikėjimą, įsitikinimus ar pažiūras. Įstatymas yra taikomas visiems asmenims, minimiems Įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje (neiškiriant jokių kategorijų), kurie buvo neteisėtai laikinai sulaikyti, neteisėtai sulaikyti, neteisėtai nuteisti, neteisėtai suimti arba kuriems neteisėtai buvo paskirtas administracinis areštas ar pataisos darbai. Įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje, kurioje įtvirtinti teisės į žalos atlyginimą atsiradimo pagrindai, taip pat neišskirtos jokios asmenų kategorijos. Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatytas teisinis reguliavimas tiems asmenims, kurių padėtis yra vienoda, t. y. asmuo yra buvęs nuteistas, jo atžvilgiu yra priimtas įsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis, nuosprendis panaikintas, nuosprendis panaikintas dėl to, kad kuri nors nauja arba naujai paaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą, jei nežinoma aplinkybė nebuvo išaiškinta vien tik arba iš dalies dėl nuteistojo kaltės.

Suinteresuoto asmens atstovės nuomone, asmens, kuris buvo kaltinamas nusikaltimo padarymu, jei jo kaltumas neįrodytas pagal įstatymą ir nuosprendis neįsiteisėjęs, teisinė padėtis skiriasi nuo teisinės padėties asmens, kurio atžvilgiu nuosprendis įsiteisėjęs: pirmasis pagal Įstatymą neįgyja teisės į žalos atlyginimą. Taigi Įstatymo 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 1 dalis atitinka Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalį.

Įsiteisėjusio nuosprendžio panaikinimo faktas nereiškia, jog teismas visais atvejais padarė klaidą. Klaida gali atsirasti dėl klaidingos eksperto, specialisto išvados ir kitų priežasčių (pavyzdžiui, žmogus nuteisiamas už vieno piliečio nužudymą, o vėliau paaiškėja, kad nužudytas

buvo kitas asmuo). Dėl šių priežasčių nuosprendis gali būti panaikintas, bet byla toliau tiriama ir kaltinamojo atžvilgiu priimamas naujas apkaltinamasis nuosprendis.

Suinteresuoto asmens atstovės nuomone, Įstatymas nenustato naujų ir nepakeičia teisės normų, reguliuojančių asmens sulaikymo pagrindus ir procedūras, kurios galėtų kaip nors pažeisti žmogaus asmenį, jo orumą, todėl Įstatymas neprieštarauja Konstitucijos 21 straipsnio 1 daliai, kurioje nustatyta, kad žmogaus asmuo neliečiamas.

Suinteresuoto asmens atstovė pažymėjo, kad Įstatymo 3 ir 4 straipsniai atitinka Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 5 straipsnį bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 protokolo 3 straipsnį, kurių tikslas – suteikti neteisėtai suimtam ar sulaikytam asmeniui teisę remiantis nacionaliniais įstatymais gauti kompensaciją už patirtą žalą. Tokia nuostata yra įtvirtinta ir Piliетinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnio 6 dalyje, pagal kurią teisę į žalos atlyginimą turi tik asmenys, kurių atžvilgiu priimtas galutinis apkaltinamasis nuosprendis ir kurie vėliau buvo išteisinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

3. Suinteresuoto asmens atstovas V. Stankevičius rašytiniuose paaiškinimuose pažymėjo, kad Įstatymas priimtas atsižvelgiant į Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos ir į Konstitucijos nuostatas. Įstatymas, be kitų žalos atlyginimo pagrindų, numato teisę į žalą neteisėtai nuteistam asmeniui, t. y. jo atžvilgiu buvo įsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis, kuris buvo panaikintas.

Suinteresuoto asmens atstovo nuomone, Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies nuostatos neprieštarauja Konstitucijai, nes yra pagrįstos Konstitucijos 21 straipsnio 1, 2, 3 dalių, 22 straipsnio 4 dalies, 30 straipsnio 2 dalies, 31 straipsnio 1 dalies, 109 straipsnio 1 dalies ir 111 straipsnio 1 dalies nuostatomis.

Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas. Pasak suinteresuoto asmens atstovo, Konstitucija nereglamentuoja materialinės ir moralinės žalos atlyginimo klausimų, ši teisė suteikiama įstatymų leidėjui. Todėl tai, kokie asmenys ir kokiais pagrindais turi teisę į žalos atlyginimą, iš esmės sprendžia įstatymų leidėjas, atsižvelgdamas į Konstitucijos reikalavimus. Vadinas, įstatymų leidėjas turėjo teisę žalos atlyginimą numatyti neteisėtai nuteistam asmeniui ir nenumatyti teisės į žalos atlyginimą asmeniui, kuris buvo teisiamas, tačiau nebuvo nuteistas. Pastarajam teisė į žalos atlyginimą Įstatyme nenumatyta, nes Konstitucijoje nėra nuostatų, kurios garantuotų tokiam asmeniui žalos atlyginimą. Tačiau Konstitucijoje galima rasti nuostatų, kurios įpareigoja įstatymų leidėją numatyti žalos atlyginimą neteisėtai nuteistam asmeniui.

Konstitucijos 21 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatyta, kad žmogaus orumas neliečiamas, draudžiama žeminti žmogaus orumą, žmogaus orumą gina įstatymas. Konstitucijos 22 straipsnio 4

dalyje nustatyta, jog įstatymas ir teismas saugo, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsینimosi į garbę ir orumą. Minėtosios konstitucinės normos suteikia galias įstatymų leidėjui priimant įstatymus ir teismui vykdant teisingumą ginti piliečių teises, jų asmeninį gyvenimą, jų garbę ir orumą nuo savavališko ar neteisėto kišimosi ir kėsинimosi.

Suinteresuoto asmens atstovas pažymėjo, kad įstatymų leidėjas, spręsdamas klausimą, ar teisę į žalos atlyginimą turi asmuo, dėl kurio priimtas apkaltinamasis nuosprendis buvo panaikintas jam neįsiteisėjus, arba asmuo, dėl kurio priimtas apkaltinamasis nuosprendis įsiteisėjo, tačiau buvo panaikintas, turi remtis Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalimi.

Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas nėra įrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Tai yra principinė ir svarbiausia šioje byloje nuostata, įtvirtinanti žmogaus teisių, jo garbės ir orumo apsaugos kriterijus, kuriais buvo vadovautasi Įstatyme formuluojant vieną iš teisės į žalos atlyginimą atsiradimo pagrindų. Ši Konstitucijos norma svarbi ir tuo, kad asmens kaltumo pripažinimą, kuris galimas tik įsiteisėjus teismo nuosprendžiui, atskiria nuo baudžiamosios bylos iškėlimo, apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo ir kitų teisės taikymo aktų. Asmens kaltės patikrinimo procese tol, kol asmuo nepripažintas kaltu, jo asmeninės ir turtinės teisės nepažeidžiamos, nesikėsinama į jo garbę ir orumą, jam nepadaroama nei moralinės, nei materialinės žalos.

Suinteresuoto asmens atstovo nuomone, vertinant Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalies nuostatas kartu su Konstitucijos 21 straipsnio 1, 2, 3 dalių ir 22 straipsnio 4 dalies nuostatomis galima padaryti išvadą, kad į asmens teises, jo garbę ir orumą kėsинamasi įsiteisėjusiu apkaltinamuoju nuosprendžiu, kuris pripažįstamas neteisėtu. Taigi tik neteisėtai nuteistam asmeniui Konstitucija garantuoja, kad panaikinus įsiteisėjusį apkaltinamąjį nuosprendį yra atkuriamos visos asmens teisės, jis įgyja teisę į žalos atlyginimą. Kaip tik tokios nuostatos yra įtvirtintos Įstatyme.

Suinteresuoto asmens atstovas nurodė, jog byloje taip pat yra svarbi Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies nuostata, įtvirtinanti, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai. Ji siejasi su minėtaja Konstitucijos 22 straipsnio 4 dalies nuostata, įpareigojančia teismus saugoti, kad niekas nepatirtų savavališko ar neteisėto kišimosi į jo asmeninį ir šeimyninį gyvenimą, kėsинimosi į garbę ir orumą. Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalies nuostatas papildoma Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalies nuostatos, įtvirtinančios teismų sistema. Todėl iš esmės galima teigti, kad pagal Konstituciją teisingumą Lietuvoje vykdo ne kiekvienas teismas atskirai, o apskritai teismų sistema. Teismų sistema garantuoja Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalies nuostatų įgyvendinimą, užtikrina objektyvų asmens kaltumo patikrinimą, kad niekas nebūtų neteisėtai nuteistas.

Suinteresuoto asmens atstovas atkreipė dėmesį į tai, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 dalyje taip pat yra įtvirtinta, jog asmuo laikomas nekaltu tol, kol jo kaltumas nėra įrodytas pagal įstatymą, o 3 dalyje nustatyta asmens, kaltinamo nusikaltimo padarymu, teisės, tarp kurių nėra įtvirtinta kaltinamo asmens teisė į žalos atlyginimą.

III

Rengiant bylą teismui nagrinėjimui gauti Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės generalinio direktoriaus habil. dr. V. Vadapalo, Lietuvos Respublikos teisingumo viceministro dr. G. Švedo, Teisės instituto direktoriaus A. Dapšio, šio instituto vyresniojo mokslinio bendradarbio dr. K. Jovaišos, vyriausiojo specialisto J. Misiūno, vyresniojo specialisto P. Ragauskos, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto doc. dr. V. Staskonio, Lietuvos žmogaus teisių centro direktorės dr. T. Birmontienės, Lietuvos žmogaus teisių asociacijos atsakingojo sekretoriaus S. Kaušinio paaiškinimai.

IV

Suinteresuoto asmens atstovas D. Karvelis teisiniame posėdyje iš esmės pakartojo savo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teisę į žalos atlyginimą, jei yra šio įstatymo 4 straipsnyje nurodyti pagrindai, turi asmenys, kurie buvo neteisėtai laikinai sulaikyti, neteisėtai sulaikyti, neteisėtai nuteisti, neteisėtai suimti arba kuriems neteisėtai buvo paskirtas administracinis areštas ar pataisos darbai.

Įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, jeigu jiems neteisėtais veiksmais padaryta materialinė ar moralinė žala ir jeigu yra bent vienas iš šių įsiteisėjusių procesinių sprendimų:

1) panaikinti įsiteisėjusį apkaltinamąjį nuosprendį, kuriuo asmuo buvo nuteistas kriminaline bausme, ir bylą nutraukti arba nuteistą asmenį išteisinti dėl to, kad kuri nors nauja arba naujai paaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą, jeigu neįrodyta, kad šios aplinkybės atitinkamu laiku nebuvo išaiškintos vien tik arba iš dalies dėl nuteistojo kaltės;

2) panaikinti kaip nepagrįstą ir neteisėtą kvotėjo, tardytojo, prokuroro nutarimą, teismo (teisėjo) nutartį, pagal kurį asmeniui buvo paskirtas laikinas sulaikymas, sulaikymas ar suėmimas;

3) teismo sprendimas panaikinti administracinį areštą arba pataisos darbus dėl asmenų reabilituojančių aplinkybių.

Taigi kiekviename Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies punkte atskiri teisės į žalos atlyginimą atsiradimo pagrindai nustatyti pagal tai, kokiais neteisėtais veiksmais padaryta žala.

2. Pareiškėjas – Kauno apygardos teismas prašo ištirti Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimą Konstitucijos 20 straipsnio 2 daliai, 29 straipsniui ir 31 straipsnio 1 daliai. Teismo nutartyje nurodoma, kad pagal Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą asmeniui dėl jo neteisėto nuteisimo padaryta žala atlyginama tuo atveju, kai yra panaikintas įsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis. Jeigu panaikinamas neįsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis, asmuo pagal Įstatymą neturi teisės reikalauti žalos atlyginimo. Taip yra išskiriami išteisinamieji nuosprendžiai, priimti apeliacine tvarka ir kasacine tvarka.

Pareiškėjas – Lietuvos apeliacinis teismas prašo ištirti, ar Įstatymo 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 1 dalis atitinka Konstitucijos 21 straipsnio 1 ir 2 dalis, 29 straipsnio 1 dalį ir 30 straipsnio 1 dalį. Šio teismo nutartyje nurodyta, kad asmuo, kuris nebuvo sulaikytas ar suimtas, tačiau kuriam buvo pareikštas kaltinimas, jis buvo teisiamas, apkaltinamasis nuosprendis apeliacine tvarka panaikintas ir po to teismo nuosprendžiu asmuo išteisintas, neturi teisės į žalos atlyginimą, nes tokiu atveju nėra vienos iš Įstatyme nurodytų sąlygų šiai teisei atsirasti – būtent kad apkaltinamasis nuosprendis buvo įsiteisėjęs ir po to panaikintas. Iš teismo nutarties matyti, kad nors joje ir nurodyta visa Įstatymo 4 straipsnio 1 dalis, teismas iš tikrųjų kelia klausimą, ar atitinka Konstituciją ne visa Įstatymo 4 straipsnio 1 dalis, o tik jos 1 punktas. Teismo nutartyje motyvų dėl Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 2 ir 3 punktų neatitikimo Konstitucijai nėra.

Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į pareiškėjų prašymuose nurodytus motyvus, tirs, ar atitinka Konstituciją Įstatymo 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio ne visa 1 dalis, o tik jos 1 punktas. Ginčijamų Įstatymo normų atitikimas Konstitucijai bus tiriamas tik tuo aspektu, kad jose asmens teisė į žalos atlyginimą siejama su įsiteisėjusio apkaltinamojo nuosprendžio panaikinimu.

3. Kauno apygardos teismo nutartyje nėra motyvų dėl ginčijamų Įstatymo normų prieštaravimo Konstitucijos 20 straipsnio 2 daliai ir 31 straipsnio 1 daliai, o Lietuvos apeliacinio teismo nutartyje nėra motyvų dėl ginčijamų Įstatymo normų prieštaravimo Konstitucijos 21 straipsnio 1 ir 2 dalims.

Atsižvelgdamas į tai, kad teismai nepateikė argumentų dėl ginčijamų Įstatymo normų prieštaravimo Konstitucijos 20 straipsnio 2 daliai, 21 straipsnio 1 bei 2 dalims ir 31 straipsnio 1 daliai, Konstitucinis Teismas netirs, ar Įstatymo 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas atitinka šiuos Konstitucijos straipsnius.

4. Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas, todėl Konstitucinis Teismas,

tirdamas ginčijamų Įstatymo normų atitikimą Konstitucijai, tirs ir tai, ar jos atitinka Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalį.

5. Įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta nukreipiamoji norma, pagal kurią asmenys, buvę neteisėtai laikinai sulaikyti, neteisėtai sulaikyti, neteisėtai nuteisti, neteisėtai suimti, arba kuriems neteisėtai buvo paskirtas administracinis areštas ar pataisos darbai, turi teisę į žalos atlyginimą, jeigu yra Įstatymo 4 straipsnyje nurodyti pagrindai, todėl Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies atitikimas nurodytiems Konstitucijos straipsniams vertintinas pagal tai, ar tuos straipsnius atitinka Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas.

II

1. Konstitucijos 18 straipsnyje įtvirtinta: „Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės.“

Konstitucijoje valstybė įpareigojama gerbti žmogaus teises ir laisves, teisinėmis, materialinėmis, organizacinėmis priemonėmis užtikrinti jų gynimą nuo neteisėto kėsimosi ar ribojimo.

Valstybės institucijos, pareigūnai turi saugoti, ginti žmogaus teises ir laisves, o ypač svarbu, kad, vykdydami jiems patikėtas funkcijas, jie patys nepažeistų žmogaus teisių ir laisvių.

Vienas iš pagrindinių pažeistų teisių ir laisvių gynimo būdų – neteisėtais veiksmais padarytos žalos atlyginimas.

2. Konstitucijos 30 straipsnyje nustatyta:

„Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.

Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas.“

Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies normoje įtvirtinta įstatymų leidėjo pareiga išleisti įstatymą ar įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui už jam padarytą materialinę ir moralinę žalą. Įstatymuose turi būti užtikrintas realus pažeistų žmogaus teisių ir laisvių gynimas, jis turi būti derinamas su kitų Konstitucijoje įtvirtintų vertybių apsauga.

Taigi Konstitucijoje garantuojama asmens teisė į neteisėtais veiksmais padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą, įskaitant teisminį žalos išieškojimą.

3. Sprendžiant valstybės teisinės atsakomybės už jos institucijų, įstaigų pareigūnų veiksmais padarytą žalą klausimą pažymėtinos Konstitucijos 5 straipsnio nuostatos, kad valdžios galias riboja Konstitucija, valdžios įstaigos tarnauja žmonėms. Remiantis minėtomis Konstitucijos nuostatomis, konstituciniu žmogaus teisių ir laisvių apsaugos principu, kitais teisinės valstybės principais darytina išvada, kad įgyvendinant Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalį įstatymas turi nustatyti valstybės pareigą atlyginti jos institucijų, pareigūnų neteisėtais veiksmais padarytą materialinę ir moralinę žalą. Tik taip interpretuojant Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalį gali būti užtikrintas pažeistų konstitucinių asmens teisių ir laisvių veiksmingas gynimas.

Valstybės funkcijų pobūdis, jos institucijų veiklos įvairovė nulemia valstybės teisinės atsakomybės ypatumus, todėl žalos atlyginimas įvairiose valstybės funkcijų vykdymo srityse gali būti reguliuojamas skirtingai.

4. Kaip jau minėta, Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies norma įpareigoja įstatymų leidėją išleisti žalos atlyginimą nustatančius įstatymus. Konstitucinis Teismas pabrėžia, kad Konstitucija yra tiesiogiai taikomas aktas, todėl net ir nesant atitinkamo įstatyminio reguliavimo asmuo gali reikalauti jam atlyginti neteisėtais valstybės institucijų ar pareigūnų veiksmais padarytą žalą tiesiogiai remdamasis Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalimi bei kitais Konstitucijos straipsniais, kuriuose nustatytos atitinkamų žmogaus teisių ir laisvių apsaugos bei gynimo garantijos.

III

Dėl Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai.

1. Įstatymo 3 straipsnio 1 dalyje ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte reguliuojamas materialinės ir moralinės žalos, asmens patirtos dėl neteisėto jo nuteisimo, t. y. dėl Baudžiamojo proceso kodekso pažeidimų, kuriuos teismas padaro priimdamas sprendimą asmenį nuteisti, atlyginimas.

Pagal Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, jeigu jiems neteisėtais veiksmais padaryta materialinė ar moralinė žala, jeigu yra įsiteisėjęs procesinis sprendimas panaikinti įsiteisėjusį apkaltinamąjį nuosprendį, kuriuo asmuo buvo nuteistas kriminaline bausme, ir bylą nutraukti arba nuteistą asmenį išteisinti dėl to, kad kuri nors nauja arba naujai paaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą, jeigu neįrodyta, kad šios aplinkybės atitinkamu laiku nebuvo išaiškintos vien tik arba iš dalies dėl nuteistojo kaltės.

Sprendžiant, ar ginčijamos Įstatymo normos neprieštarauja Konstitucijai, svarbu atsižvelgti į šių Įstatymo normų santykį su Baudžiamojo proceso kodekso normomis ir į tai, koks yra Lietuvos teisės sistemoje nuosprendžio įsiteisėjimo teisinis reguliavimas.

Nuosprendžio įsiteisėjimo tvarka nustatyta Baudžiamojo proceso kodekso 398 straipsnyje. Antai pirmosios instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja pasibaigus apeliacinio apskundimo terminui, jeigu šis nuosprendis nėra apskūstas. Padavus apeliacinį skundą, pirmosios instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja, jeigu išnagrinėjęs bylą apeliacinės instancijos teismas paliko nuosprendį nepakeistą, o apeliacinį skundą atmetė; šiuo atveju nuosprendis įsiteisėja nuo apeliacinės instancijos teismo sprendimo priėmimo dienos. Apeliacinės instancijos teismo nuosprendis įsiteisėja nuo jo paskelbimo dienos.

Taigi panaikinus įsiteisėjusį apkaltinamąjį pirmosios instancijos teismo ar apeliacinės instancijos teismo nuosprendį ir esant kitoms Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytoms sąlygoms, pagal Įstatymą asmuo įgyja teisę į materialinės ir moralinės žalos atlyginimą.

2. Neįsiteisėjusio nuosprendžio teisėtumas ir pagrįstumas gali būti tikrinamas apeliacine tvarka. Pagal Baudžiamojo proceso kodekso 380 straipsnyje nustatytus įgaliojimus apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą dėl neįsiteisėjusio pirmosios instancijos teismo nuosprendžio, gali panaikinti nuosprendį ir bylą nutraukti, taip pat panaikinti pirmosios instancijos teismo nuosprendį ir priimti naują nuosprendį. Baudžiamojo proceso kodekse yra nustatyti įvairūs pagrindai panaikinti nuosprendį ir nutraukti bylą, taip pat panaikinti nuosprendį ir priimti naują nuosprendį. Neįsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis, kuriuo asmuo buvo nuteistas kriminaline bausme, gali būti panaikintas ir byla nutraukta arba nuteistas asmuo išteisintas, tačiau toks asmuo, nors ir būtų konstatuotos Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytos sąlygos, pagal Įstatymą neįgyja teisės į žalos atlyginimą tik dėl to, kad jo atžvilgiu priimtas apkaltinamasis nuosprendis buvo panaikintas jam dar neįsiteisėjus, nors baudžiamasis procesas byloje ir yra pasibaigęs.

3. Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkte teisė į žalos atlyginimą numatyta tik asmenims, kurių atžvilgiu apkaltinamasis nuosprendis buvo įsiteisėjęs ir po to panaikintas, ir taip yra paneigiama teisė į žalos atlyginimą asmenims, kurie dėl apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo taip pat patyrė materialinę ar moralinę žalą, bet jų atžvilgiu priimtas apkaltinamasis nuosprendis panaikintas jam dar neįsiteisėjus, t. y. apeliacine tvarka. Toks teisinis reguliavimas neatitinka Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimo garantijos.

Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas teisiškai ydingas tuo atžvilgiu, kad neteisėti teismo veiksmai siejami tik su tam tikru procesiniu veiksmu, t. y. su procesiniu sprendimu panaikinti apkaltinamąjį nuosprendį.

Konstitucinis Teismas pažymi, kad pagal Konstituciją asmens teisė į žalos atlyginimą negali būti sąlygojama to, koku būdu – kasacine ar apeliacine tvarka – panaikinamas apkaltinamasis nuosprendis. Asmens teisės reikalauti, kad būtų atlyginta žala, padaryta neteisėtais teismo veiksmais priimant apkaltinamąjį nuosprendį, įgyvendinimas sietinas su tuo, kad įsiteisėjęs ar neįsiteisėjęs apkaltinamasis nuosprendis panaikintas ir procesas baudžiamojoje byloje yra pasibaigęs, t. y. pagal Baudžiamojo proceso kodeksą byla negali būti toliau nagrinėjama (teisė paduoti kasacinį skundą nebuvo realizuota; praėjo kasacinio apskundimo ar kasacinio teikimo pateikimo terminai ir kt.).

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas ta apimtimi, kuria paneigiama teisė į žalos atlyginimą asmenims, kurių atžvilgiu apkaltinamasis nuosprendis panaikintas jam neįsiteisėjus ir byla nutraukta arba nuteistas asmuo išteisintas dėl to, kad kuri nors nauja arba naujai paaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą, jeigu neįrodyta, kad šios aplinkybės atitinkamu laiku nebuvo išaiškintos vien tik arba iš dalies dėl nuteistojo kaltės, ir baudžiamasis procesas yra pasibaigęs, prieštarauja

Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai.

Konstatavus, jog Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, darytina išvada, kad dėl tų pačių motyvų ir ta pačia apimtimi Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai prieštarauja ir Įstatymo 3 straipsnio 1 dalis.

IV

Dėl Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Konstitucijos 29 straipsniui.

Konstitucijos 29 straipsnyje nustatyta:

„Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.

Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“

Konstitucinis visų asmenų lygybės principas reikalauja, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos būtų įtvirtintos visiems vienodai.

Konstitucinis Teismas, vertindamas ginčijamų Įstatymo normų atitikimą Konstitucijai, pabrėžia, kad konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas įpareigoja valstybę vienodai veiksmingomis priemonėmis ginti kiekvieno asmens teises ir laisves.

Šiame nutarime aiškinant Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalį jau konstatuota, kad asmeniui neteisėtais veiksmais padaryta žala turi būti atlyginama. Asmens teisė į žalos, padarytos pažeidus jo teises ar laisves, atlyginimą negali būti diferencijuojama pagal tai, kad asmenų teisinė padėtis skiriasi kitais požiūriais. Tuo tarpu ginčijamose Įstatymo normose asmenys, materialinę ar moralinę žalą patyrę dėl teismo klaidos priimant apkaltinamąjį nuosprendį, traktuojami skirtingai priklausomai nuo to, koku procesiniu sprendimu konstatuota teismo klaida ir panaikintas apkaltinamasis nuosprendis. Pagal Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą asmuo, kurio atžvilgiu apkaltinamasis nuosprendis panaikintas jam neįsiteisėjus ir byla nutraukta arba nuteistas asmuo išteisintas dėl to, kad kuri nors nauja arba naujai paaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą, jeigu neįrodyta, kad šios aplinkybės atitinkamu laiku nebuvo išaiškintos vien tik arba iš dalies dėl nuteistojo kaltės, neturi teisės į žalos atlyginimą, nors visas procesas ir yra pasibaigęs.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą ta apimtimi, kuria paneigiama teisė į žalos atlyginimą asmenims, kurių atžvilgiu apkaltinamasis nuosprendis panaikintas neįsiteisėjęs ir byla nutraukta arba nuteistas asmuo išteisintas dėl to, kad kuri nors nauja arba naujai paaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą, jeigu neįrodyta, kad šios aplinkybės atitinkamu laiku nebuvo išaiškintos vien

tik arba iš dalies dėl nuteistojo kaltės, ir baudžiamasis procesas yra pasibaigęs, prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

Konstatavus, jog Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, darytina išvada, kad dėl tų pačių motyvų ir ta pačia apimtimi Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai prieštarauja ir Įstatymo 3 straipsnio 1 dalis.

V

Dėl Įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai.

Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.“

Asmens teisių ir laisvių teismo gynimo garantija – esminis asmens teisių ir laisvių konstitucinio instituto elementas. Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta garantija yra procesinio pobūdžio, ji reiškia, kad asmeniui turi būti užtikrintas teisminis jo teisių ir laisvių gynimas. Teisė kreiptis į teismą yra absoliuti.

Konstitucinis Teismas pažymi, kad negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį asmuo, įgyvendindamas vieną konstitucinę teisę, netektų galimybės įgyvendinti kitą konstitucinę teisę. Įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas ydingas dėl to, kad jis suponuoja ir tokią teisinę situaciją, kai asmuo, įgyvendindamas savo konstitucinę teisę kreiptis į teismą (teisę, kad jo byla būtų išnagrinėta apeliacine tvarka), negali įgyvendinti kitos savo konstitucinės teisės (teisės, kad jam būtų atlyginta padaryta materialinė ir moralinė žala).

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą ta apimtimi, kuria paneigiama teisė į žalos atlyginimą asmenims, kurių atžvilgiu apkaltinamasis nuosprendis panaikintas neįsiteisėjęs ir byla nutraukta arba nuteistas asmuo išteisintas dėl to, kad kuri nors nauja arba naujai paaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą, jeigu neįrodyta, kad šios aplinkybės atitinkamu laiku nebuvo išaiškintos vien tik arba iš dalies dėl nuteistojo kaltės, ir baudžiamasis procesas yra pasibaigęs, prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai.

Konstatavus, jog Įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktą prieštarauja Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai, darytina išvada, kad dėl tų pačių motyvų ir ta pačia apimtimi Konstitucijos 30 straipsnio 1 daliai prieštarauja ir Įstatymo 3 straipsnio 1 dalis.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 53, 54, 55 ir 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas ta apimtimi, kuria paneigiama teisė į žalos atlyginimą asmenims, kurių atžvilgiu apkaltinamasis nuosprendis panaikintas neįsiteisėjęs ir byla nutraukta arba nuteistas asmuo išteisintas dėl to, kad kuri nors nauja arba naujai paaiškėjusi aplinkybė neginčijamai įrodo, jog teismas padarė klaidą, jeigu neįrodyta, kad šios aplinkybės atitinkamu laiku nebuvo išaiškintos vien tik arba iš dalies dėl nuteistojo kaltės, ir baudžiamasis procesas yra pasibaigęs, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai ir 30 straipsnio 1 bei 2 dalims.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Jarašiūnas

Egidijus Kūris

Zigmas Levickis

Augustinas Normantas

Vladas Pavilionis

Jonas Prapiestis

Vytautas Sinkevičius

Stasys Stačiokas

Teodora Staugaitienė